

13. *Quid si excommunicatus occultus absolvat.* — Et hinc colligitur, si talis censura excommunicatio sit, irritam reddere collationem beneficii, et jurisdictionem tollere, et similia, de quibus infra, tractando de censuris in particulari, dicemus. Statim vero occurrebat inconveniens, quia sequitur absolutionem datam ab hujusmodi excommunicato etiam in foro conscientie esse nullam, quia privatus est jurisdictione; quod tamen cederet in periculum animarum, cum illa excommunicatio tunc invincibiliter etiam ignorari possit. Sed ad hoc jam supra significatum est, et infra latius dicitur, eum, qui communi existimatione toleratus est, non privari jurisdictione quoad hos actus; non quia sententia ad hoc etiam non esset efficax, *de se ac per se* (hanc enim particulam propterea superius addidi), sed quia propter commune bonum Ecclesia ex benigna providentia talem jurisdictionem concedit. Unde etiam si ipse reus non ignoraret suam censuram, si in communi Ecclesie existimatione ignoraretur et reputaretur minister idoneus, idem dicendum esset. Non ergo id provenit ex ignorantia, sed ex alio capite.

DISPUTATIO V.

DE IIS IN QUOS POTEST FERRI CENSURA.

Hæc est ultima causa censuræ, quæ rationem materialis participat; et magna ex parte in superioribus explicata est, tum quia is, in quem fertur censura, delinquens, et peccator esse debet; tum etiam quia oportet, ut sit subditus ejus, qui fert censuram; et ideo ex iis, quæ diximus de causa censuræ, et de jurisdictione ad illam ferendam necessaria, facile possunt intelligi conditiones requisitæ in subjecto censuræ; pauca vero addenda sunt ad materiæ complementum.

SECTIO I.

Quæ conditiones in aliquo requirantur, ut capax sit censuræ.

1. *Solus homo viator ligari potest censura.* — Primum suppono, hominem tantum viatorem, et consequenter viventem in hac vita mortali, posse censura ligari proprie et in rigore loquendo. Ita supponunt omnes, qui de hac materia scribunt. Et patet facile ex dictis; nam solus homo viator est capax delicti, et emendationis ejus; utrumque autem

requiritur in subjecto capaci censuræ; nam fertur propter delictum, et contumaciam, ut dictum est ex Matth. 18, et fertur ob emendationem ejus, et salutem animæ, ut dictum etiam est ex 4 ad Corinth. 5. Bruta ergo animantia excluduntur, quia non sunt capacia delicti; et eadem ratione beati omnes excludi possunt; damnati vero, quia jam non possunt emendare delictum; præterquam quod omnes illi sunt extra forum Ecclesie, vel natura sua, ut Angeli, vel ratione status, ut animæ separatae. Adde, effectus censurarum, quales sunt privatio communicationis civilis aut sacræ, usus sacramentorum, vel sacrificii, etc., non habere locum in his omnibus, sed in solo homine viatore, quia nemo privatur nisi iis, quæ habet, vel habere potest.

2. *Objectio.* — *Quo sensu anathematizantur res insensibiles ac dæmones.* — Hic vero obijci potest, quia interdum quædam animantia bruta, ut locustæ, et similia, quæ fructus terræ devastant, excommunicari dicuntur. Item quod Paulus anathema dicit in eum, qui contra Evangelium docet, etiam Angelus sit, ad Galat. 1. Et inter exorcizandum, dæmones excommunicari, et anathematizari dicuntur. Item, quia interdum mortui etiam excommunicari possunt, cum possint absolvi, ut sumitur ex multis decretis, 24, quæst. 3. Sed hæc facile expediuntur, si advertamus in primis, verbum anathematizandi, et excommunicandi, interdum accipi pro verbo execrandi, et detestandi et separandi a nobis aliquid tanquam noxium et execrabile. Et hoc sensu non tantum personæ, sed interdum etiam res aliæ, verba seu sententiæ aut hæreses anathematizari dicuntur. Sic enim hæretici, cum abjurant errores, eos anathematizant, cum tamen nec ipsi censuras ferre possint, neque ipsæ hæreses capaces sint censuræ; significant ergo se execrare et a se omnino separare tales errores. Atque hic est usus antiquissimus a Conciliis, et summis Pontificibus observatus, ut patet ex cap. Ego Berengarius, de Consecr., dist. 2, et cap. Donatum, cum aliis, 1, quæst. 7, ex Leone Papa, epist. 5 et 87. Imo et Josue, 6 et 7, hoc sensu dicitur: *Sit civitas hæc* (scilicet Hiericho) *anathema, et omnia, quæ in ea sunt, Domino; id est execrabilis, et prorsus destruenda, ac succendenda.* Unde additur: *Sola Rahab meretrix vivat.* Et frequens est illa significatio. Cum ergo exorcizantur animalia bruta, et similia, verba quæ in illa dicuntur, solum sunt imprecationes quædam, quibus Christia-

nus populus a Deo postulat, ut illa avertat ac destruat. Dicere autem similia verba intentione ferendi censuram superstitiosum esset, ut recte dixit Navarr., in Summ., cap. 27, num. 13. Atque in eodem sensu dicit Paulus anathema in eum, qui aliud evangelizaverit, quam quod ipse evangelizaverat, etiamsi esset Angelus, quod per exaggerationem dixit Paulus, ad ostendendam firmitatem fidei, et quam sit execrabilis, et fide indignus, qui contrarium prædicat. Unde Basilus, in regulis brevius disput., in 114, ita fere exponit: *Talis fugiendus est, atque execrationi habendus.* Et eodem sensu accipienda sunt similia verba, quoties in dæmones dicuntur.

Quomodo mortui excommunicari dicantur.

3. *Non potest mortuus directe censura ligari.* — *Anima separata est incapax censuræ.* — *Corpus exanime non est censura ligabile.* — De ultima vero parte objectionis nonnulla major controversia est; nam quidam contendunt hominem mortuum posse censura ligari, quia interdum jura hoc modo loqui videntur. Tamen res est facilis, si recte attendatur. Nam directe, ac (ut ita dicam) in se ipso, non potest homo mortuus censura ligari, et consequenter, nec in eum potest directe censura ferri. Ita docet Joan. de Lignano, in tit. de Censuris, § 9, num. 2 et 3; Navarr., in Sum., cap. 27, num. 13; Covarr., in cap. Alma, part. 1, § 11, num. 8; Castro, lib. 2 de Justa hæret. punit., cap. 19 et 20. Et potest facile probari rationibus, quibus supra ostendimus, solum hominem viatorem censura ligari posse; nam homo jam mortuus, nec simpliciter homo, neque viator est. Et explicatur in hunc modum: nam vel censura talis ferretur in animam separatam, vel in corpus mortuum; non in animam, tum quia jam est extra forum Ecclesie militantis; nemo autem ligatur a non suo iudice, ut ad rem præsentem dicitur in cap. Quod autem, de Pœnit. et remiss. Tum etiam quia, si est in inferno, jam habet ultimam pœnam, et est incapax omnis spiritualis beneficii, et est extra omne consortium hominum mortalium, unde nullis bonis privari potest per Ecclesiam. Si autem est in purgatorio (nam de beatis nulla est dubitandi ratio) jam non est neque esse potest digna tali pœna; propter quod, licet Ecclesia haberet directam potestatem in animam in eo statu existentem, non

haberet illam quoad hunc actum ferendi censuram. Unde, ut statim dicam, neque indirecte potest illam exercere respectu animarum purgatorii. Neque etiam corpus exanime per se et directe est capax censuræ, cum nec rationis usum habeat, neque obligari per censuras possit, ut emendetur; qui est proprius censuræ finis, ut in superioribus dictum est.

4. *Objectio.* — Ex quo sumitur nova ratio; nam censura vel fertur a jure, vel ab homine; illa prior, vel in hac vita contracta est; et sic, quamvis fortasse fuerit occulta, et post mortem declaretur, non tunc censura fertur in mortuum, sed publicatur censura, quam vivus occulte incurrerat. Si autem ante mortem non fuit contracta, neque postea potest. Quia jam tunc non alligatur homo Ecclesiasticis juribus, neque illa transgredi potest. At vero censura, cum ab homine fertur, requirit præviam monitionem, quæ mortuo fieri non potest. Dices: contingere potest, ut admonitio tempore vitæ facta sit, et ille moriatur, priusquam sententia feratur; ergo poterit in illum ferri, postquam mortuus est. Respondetur, si tantum esset sententia declaratoria, esset quidem id verum; in condemnatoria autem non potest habere locum. Et est aperta differentia, quia illa prior respicit tempus præteritum, et solum declarat delictum commissum, et pœnam jure ipso illatam, quam propterea exequi potest iudex, etiam post mortem delinquentis juxta capacitatem illius. At vero posterior sententia condemnatoria in præsentem et de novo pœnam imponit; et ideo requirit tunc actualem jurisdictionem in ipsum, quam habere non potest in hominem jam mortuum. Et præterea, cum hæc pœna medicinalis sit, semper requirit, ut is, in quem de novo fertur, sit in statu, in quo possit salus, vel fructus aliquis sperari.

5. *Aliqua jura contra resolutionem datam obijciuntur.* — Atque hinc facile intelliguntur aliqua jura, propter quæ nonnulli Doctores aliter loquuntur absolute dicentes hominem mortuum posse excommunicari, vel alia censura affici. Ita Richar. in 4, d. 18, art. 5, quæst. 4; et Gabr. ibi, quæst. 2, art. 2, corollar. 4, post concl. 2; et aliqui etiam Canonistæ ita sentiunt; quoniam in cap. Sane, 24, quæst. 2, de hæreticis dicitur, post mortem esse anathematizandos et condemnandos; ubi ex Conciliis, et ex D. August. multa referuntur; Cyprian. etiam, lib. 1, ep. 9, propter speciale crimen quemdam mortuum excom-

municavit, ut refertur in c. Neque, 88 dist.; et in cap. Si quis Episcopus, de Hæreticis, præcipitur, ut propter quædam delicta Episcopi, *saltem post mortem ei anathema dicatur; atque ejus nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur.* Ubi Glossa dicit hoc esse speciale in crimine hæreseos; tamen male exponit textum; nam aperte extendit illam pœnam ad alia crimina. Et patet etiam ex Conc. Africano sub Bonifacio, cap. 48. Accedit, quod post mortem durat excommunicatio, si quis fuit in vita ligatus, et ante mortem non fuit absolutus; et ideo etiam post mortem interdum datur, et necessaria est absolutio, ut constat ex cap. A nobis 2, et cap. Sacris, de Sentent. excomm. Ergo etiam potest de novo censura post mortem inferri; patet consequentia, tum quia ejusdem rationis est ligatum teneri vel de novo ligari; tum etiam quia eadem ratio est potestatis ligandi, atque solvendi, quia utraque jurisdictionem requirit. Quod sumitur etiam ex cap. Verbum, de Pœnitent., d. 4; imo in dicto cap. A nobis, dicitur, in certis casibus a canonibus denotatis, legi, Ecclesiam ligasse mortuos et solvisse.

6. *Objecta jura exponuntur.* — In mortuum potest ferri sententia declaratoria. — Sed hæc, si recte expendantur, contraria non sunt; nam in primis fere in omnibus juribus priori loco adductis sermo est de sententia declaratoria; nam hæretici vel fautores hæreticorum, et similes, ipso jure excommunicati sunt; et ideo si post mortem de eorum delicto constet, merito anathematizantur, et suffragiis, ac Ecclesiastica sepultura privantur; tunc enim non fertur censura in mortuum, sed promulgatur, et observari mandatur illa, quæ jam lata fuerat in hominem, dum vivebat. Quanquam enim per mortem hominis excommunicati videatur destrui censuræ subjectum, et consequenter ipsa censura, juxta illud, *destructis nobis, destruuntur ea, quæ sunt in nobis,* nihilominus tamen, quia per censuras redundat obligatio in alios, præter eum, in quem directe fertur, et jus aliquod acquiritur ipsi Ecclesiae, ut hæc serventur, quatenus post mortem alterius possunt, ideo Ecclesia merito præcipit, ut observentur; et ad hoc ordinatur sententia declaratoria criminis, et hæretici anathematizatio. Nam ex vi excommunicationis, quam in hac vita hæreticus incurrit, et durat usque ad mortem, habet jus Ecclesia privandi illum suffragiis et sepultura sacra; et hoc præcipit a fidelibus observari, quod non tam est censuram mortuo impo-

nere, quam vivis imperare. Tunc autem illa promulgatio et executio prioris censuræ non ordinatur ad emendationem defuncti, imo ille supponitur jam omnino damnatus, sed ordinatur ad terrorem viventium, et ad condignam punitionem delicti propter commune bonum. Et quoad hoc deficit etiam, in illa pœna, propria et peculiaris ratio censuræ, et transit in rationem puræ et justæ vindictæ.

7. *Quare excommunicatus post mortem declaretur.* — Addo præterea, per hujusmodi sententiam juridice et humana fide proponi Ecclesiae, illum hominem esse in statu damnationis; ex quo fit consequenter, ut ipso jure et anima ejus sit incapax suffragiorum, et corpus ejus indignum Ecclesiastica sepultura, non solum propter censuram, sed etiam propter statum. Unde omnis, qui publice in Ecclesia decedit in statu peccati mortalis, et cum sufficientibus signis impœnitentiæ finalis, etiamsi nulla censura affectus sit, Ecclesiastica sepultura privatur, ut constat ex cap. Placuit, 23, quæst. 5, et cap. Ex parte, 2, de Sepult., ubi Gloss., verb. *Communicabatur*, plura ad hoc refert. Nam corpus afficitur honore ratione animæ, et ideo si publice, et in foro Ecclesiæ anima creditur fuisse damnata, merito corpus ejus Ecclesiastico honore privatur.

8. *Potesť Ecclesia mortuum privare suffragiis, licet non judicet esse damnatum, neque in vita incurrisse censuram.* — Præter hæc vero, quæ fieri possunt per sententiam tantum declaratoriam et executionem censuræ in vita contractæ, existimo posse Ecclesiam propter delicta in vita commissa, etiamsi non habuerint censuram annexam, post mortem privare suffragiis suis, et honore sepulturæ in loco sacro, etiamsi non judicet, nec declaret talem defunctum fuisse damnatum; nam, si hoc judicet, res est prorsus indubitata, ut patet ex paulo antea dictis, quia jam tunc adjungitur prioribus culpis peccatum finalis impœnitentiæ, quod dignum est illa pœna; et ratione illius fortasse dictum est I Joann. 5: *Qui viderit fratrem suum peccare peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut oret quis.* Quod vero, etiam sine illa circumstantia finalis impœnitentiæ cognita, interdum hoc possit juste facere Ecclesia, probatur, quia interdum potest respublica punire post mortem aliqua delicta in vita commissa, quando propter eorum atrocitatem ita expedit ad commune bonum; ergo etiam hoc potest Ecclesia per pœnas suæ potestati proportionatas, et quæ

conferre possunt ad exemplum et terrorem aliorum fidelium.

9. Sicque legimus de D. Gregorio privasse quemdam religiosum defunctum suffragiis et communi sepultura, propter inventam apud eum pecuniam, cum tamen non constaret illum fuisse damnatum. Et ad idem induci possunt textus in cap. 2 et 4 de Statu monachor. Et similiter intelligi potest factum Cypriani in dict. cap. Neque, ubi prohibet fieri oblationem et deprecationem in Ecclesia pro quodam Victore defuncto, eo quod in vita Ecclesiasticum quoddam decretum transgressus fuerat, cui tamen decreto nulla excommunicatio ipso facto erat annexa, quantum ex illo loco colligitur; sed ipse propter commune bonum illam pœnam imposuit, ut satis indicant illa ultima verba textus, *ut decretum sacerdotum religiose et necessarie actum, servetur a nobis.* Et eodem modo intelligo textum in dicto cap. Si quis Episcopus; non enim videtur ibi imposita excommunicatio, quæ ipso jure in vita incurratur, et nihilominus dicitur, *ut saltem post mortem dicatur ei anathema, et nomen ejus inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur.* Quanquam etiam dici possit illam censuram ipso jure imponi, ita tamen, ut non incurratur, vel saltem non promulgetur publice, donec peccatum, de quo ibi est sermo, plene consummetur. Est autem talis generis illud peccatum, ut non consummetur, nisi in morte, ad similitudinem finalis impœnitentiæ; nam illud erat peccatum instituendi hæreticos vel alios similes in hæreses; quæ institutio fit per testamentum, quod tantum per mortem firmatur juxta l. 4, et similes, ff. de Adimen. legat. Et ita peccatum illud tunc plene consummatur. Qui sensus probabilis est. Tamen, quia ibi nullum est verbum, quo indicetur, talem censuram ipso facto incurri, addo, posse Ecclesiam talem pœnam post mortem imponere, ut declaratum est.

10. *Tunc autem non fertur censura in mortuos, sed imponitur præceptum vivis.* — Cur mortui propter vindictam suffragiis priventur, non autem vivi. — Neque hoc repugnat superius dictis, quia tunc non ligatur mortuus directe et in se ipso, sed præcipitur vivis, ne hoc vel illud faciant circa ipsum. Et præterea illa pœna non habet propriam rationem censuræ, quia medicinalis non est, sed tantum ad aliorum terrorem ordinatur. Dices: viventes nunquam privantur suffragiis propter solam vindictam delicti, nisi in ordine ad emendationem; cur ergo privantur mortui?

Respondeo: propter diversitatem status et periculi. Nam, si mortuus extra gratiam decessit, nihil illi amplius nocebit suffragiorum carentia; si vero decessit in gratia, nullum ruinæ periculum potest illi imminere ob defectum suffragiorum, sed solum potest inde fieri, ut ejus pœna in purgatorio diuturnior sit. Et hoc non reputatur ab Ecclesia inconveniens, sed justa pœna delicti, et necessaria ad observationem Ecclesiasticæ disciplinæ. At vero, quamdiu homo in hac vita vivit, semper imminet periculum majoris ruinæ, quoad culpam et condemnationem. Et ideo Ecclesia nullum privat suo subsidio, valde utili ad cavendum hoc periculum, in solam culpæ vindictam, sed in ordine ad emendationem et cum aliqua illius spe.

11. *Quid dicendum de absoluteione a censura post mortem.* — Tandem hinc constat quid dicendum sit ad ultimam difficultatem de perseverantia censuræ et necessitate absoluteionis post mortem; eadem enim proportione videtur loquendum. Quod significavit Paludan. in 4, dist. 48, quæst. 4, num. 7, dicens: *Si excommunicati sunt mortui, licet non sit pro eis orandum publice propter scandalum, si non fuerint absoluti, ab illo tamen, qui credit quod sunt mortui in charitate, potest intendi, quod sint participes suorum bonorum, quia jam non sunt ligati.* Sentit ergo censuram per mortem re ipsa tolli et dissolvi; in foro autem Ecclesiæ aliquo modo manere; et ea ratione esse necessariam absoluteionem. Et Covarruv., dict. § 11, n. 8, eadem proportione loquendum censet de censura et absoluteione; et decisionem cap. A nobis, ita intelligendam putat, *ut constet Ecclesiam militantem, nec ligare, nec solvere mortuos, sed potius declarare eos decessisse ligatos vel absolutos;* vel certe (ut statim addit) ut intelligamus Ecclesiam solvere mortuos vel ligare, non quoad ipsos, sed quoad actus vel effectus per vivos erga mortuos agendos. Solum est advertendum discrimen; nam, quando censura lata est vivente peccatore, licet directe in eum feratur, ex ea tamen redundat in alios quædam obligatio, quæ permanet mortuo excommunicato sine absoluteione a censura, etiamsi contritus et in gratia discedat; et quoad hanc partem non tantum durat obligatio in foro exteriori, seu in æstimatione, sed vere permanet in re et in conscientia, quia Ecclesia ita declaravit vim hujus præcepti. Fuitque ita conveniens, ut censura in majori esset timore ac reverentia, et ut fideles magis essent solliciti de obtinenda

absolutione propter periculum mortis. At vero postquam jam homo defunctus est sine censura, non potest in eum directe ferri, ut inde in alios redundet, sed solum potest declarari, si contracta fuit, vel ad summum potest aliqua prohibitio similis viventibus fieri circa actus exercendos erga defunctum, quod certe raro fit, si censura non præcessit in vita; et omnino nunquam fiet, si defunctus, quantumvis peccator, ante mortem exhibuit sufficientia signa fidei, et pœnitentiæ, ac obedientiæ ad Ecclesiam.

12. *Si homo moriatur ante censuram contractam sub conditione impositam, post mortem non potest illam contrahere.* — Ex quo obiter intelligitur, quotiescumque homo moritur, antequam censuram contrahat sub conditione impositam, postea non posse illam incurrere, neque indigere absolutione, vel quoad se, vel quoad alios. Probatum ex fundamento posito, quia ille jam in se est incapax censuræ. Et obligatio respectu aliorum non redundat, nisi supposito valore censuræ respectu ejus, in quem directe fertur. Declaraturque exemplis; nam, si alicui præceptum sit, ut restituat, vel satisfaciat intra mensem sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, et ante expletum mensem moriatur, ille in censuram non incidit vivens, quia neque fuit in mora, nec contumax, nec impleta fuit conditio. Quando autem illa impletur, jam ille non est capax censuræ, neque obligationis provenientis ex præcepto Ecclesiastico, maxime cum illam jam implere non possit. Dices, debuisse prævenire tempus solutionis, seu observationis talis præcepti, si potuit et periculum mortis prævidit. Respondetur fortasse debuisse ex justitia, aut ex alia naturali obligatione, ad quam ille actus pertinebat; tamen ex vi illius Ecclesiastici præcepti non fuisse ad id obligatum, quia lex non plus obligat, quam verbis exprimat; illa autem lex solum voluit obligare infra certum terminum, quem ipsa, quantum in ipsa erat, ut sic dicam, concessit ad differendam solutionem usque ad illum, et ante illum noluit per censuram obligare; nihilque excepit, ut supponimus, de articulo mortis; ergo ex vi illius legis non tenetur ad illam anticipationem. Quare licet daremus illum peccasse mortaliter, non solvendo ante mortem, nihilominus non incurrit illam censuram. Fieri autem potest, ut neque alia ratione peccet.

An qui præcepit clericum interfici, et ante executionem moritur, postea sequuta morte ligetur censura.

13. *Ugolini ratio.* — Hinc etiam sumenda est decisio alterius quæstionis, quam de eo, qui mandavit, dum viveret, interficere clericum, et mortuus est, antequam imperium fuerit executioni mandatum, postea vero subsequitur executio, an ille mandator incipiat tunc ligari excommunicatione lata in cap. Si quis suadente. Illam enim incurrit non tantum qui per se ipsum, sed etiam qui sua auctoritate, vel mandato violentas manus in clericum injicit, cap. Mulieres, § Illi vero, de Sent. excom.; non incurrit autem talem censuram statim ac mandatum dat, donec effectus sit subsecutus, quia, si non sequeretur effectus, nec censura contraheretur, ut in superioribus diximus; hac ergo ratione merito dubitatur, an, si tempore executionis effectus, sit mandator mortuus, incipiat censura ligari. Quam quæstionem late tractat Ugolin., tab. 4 de Cens., cap. 47, § 2, num. 5. Et quatuor refert opiniones; ipse vero tandem resolvit mandatorem illum non incurrere censuram, ex quodam fundamento legali, quod mandatum morte mandantis extinguitur; ergo quidquid postea mandatarius operatur, jam non facit auctoritate mandantis, sed sua voluntate; ergo jam non debet mandanti imputari, et consequenter ad eum jam non pertinebit censura, quæ in mandantem lata est.

14. *Impugnatur.* — Quæ ratio mihi quidem non satisfacit; nam quod leges disponunt mandatum solvi morte mandantis, § Recte, Instit. de Mandato, intelligitur quoad obligationem mandatarii de exequendo mandato; et consequenter, quantum ad valorem civilem actionis, prout pendebat ex auctoritate mandantis. Quæ duo in proposito locum non habent, quia illud mandatum de se tale erat, ut obligationem non induceret, ut per se constat; ergo quantum ad hoc non solvitur per mortem; nam semper solutum erat. Neque etiam quantum ad valorem actionis, quæ ex illo mandato fuit subsecuta; nam ita valuit, ut fuerit vera clerici percussio vel occisio, ut supponimus; ibi enim non spectatur aliquis valor civilis, sed realis et physica percussio. Denique mandatum illud per solam mortem non intelligitur retractatum; et ideo inter homines multum movet ad operandum, etiam post mortem mandantis. Unde obediens filius aut subditus retinet, et observat præceptum

patris vel principis, etiam mortui. Et iniquus famulus ex vi mandati domini defuncti, etiamsi injustum sit, pravam actionem exequitur. Nec leges civiles potuerunt hanc vim auferre mandato, cum dicunt per mortem extinguere, sed solum civilem actionem, obligationem aut valorem. Ratio autem, ob quam mandans excommunicatur, non est propter civiles respectus, sed propter vim motivam, quæ est in mandato. Hac enim ratione is censetur committere, qui mandat, ut dicitur in dicto § Illi vero.

15. *Quæstionis resolutio et germana ejus ratio.* — Addo quæstionem hanc universalior esse, quam ut possit ex illo principio definiri. Quid enim si quispiam sacerdoti dedit venenum, quod ejus mortem non operetur usque ad certum diem, v. gr., trigesimum, ipse vero, qui dedit, moriatur ante illud tempus? Nonne de hoc eadem quæstio manet, an post mortem suam, quo tempore alius moritur, censuram incurrat? Et similes casus possunt facile excogitari. Quos omnes definiendos censeo ex illo principio, quod homo jam mortuus incapax est censuræ, quæ primo directe in ipsum feratur; nam hinc fit, ut in eis casibus non incurrat censura. Quod in illo exemplo de mandante docuerunt Glossa, Innocent., Abbas et alii in dicto § Illi vero, quamvis non omnes nitantur dicto fundamento; illud tamen existimo esse solidum, et universale, quantum spectat ad proprietatem et rigorem censuræ. Ut enim incurratur censura, necesse est, ut subjectum sit habile et capax ejus, non solum in eo tempore, in quo dedit causam delicti, ob quod censura incurritur, sed maxime in eo, in quo effectus consummatur. Nam tunc censura quasi inhærere incipit; non tamen potest inhærere, nisi in subjecto apto; et ideo non potest tunc propria censura contrahi vel imponi; loquor autem semper de propria censura, quia, si ille mandator in morte nullum dedisset pœnitentiæ signum, nec retractasset mandatum, et postea Ecclesiæ constaret publice de illo delicto, posset illum privare sepultura et suffragiis, non propter priorem censuram, sed ut publicum et impenitentem peccatorem.

Quando incurratur censura propter peccatum imposita, quod non nisi in morte consummatur.

16. Tandem potest aliquis curiose inquirere, quomodo quis censuram incurrit propter

peccatum, quod non nisi in ipsa morte consummatur, quando incurrat illam; non enim in instanti mortis, juxta dicta, quia tunc jam non est homo; neque in aliquo instanti, quod signari possit ante mortem, quia in nullo signabili tale peccatum est consummatum; neque in tempore immediato ante instans mortis, quia in illo nihil incipere potest, ut philosophi docent. Respondeo tamen, ad rem moralem parum hoc referre. Et contendere quis posset, hujusmodi rem moralem posse incipere in tempore immediato ante instans mortis; vel etiam dici posset, posse signari instans aliquod ante mortem, in quo jam vita naturaliter est desperata, et in illo contrahi censuram, præsertim, quia signari potest instans, in quo jam homo non potest ratione uti, ut respiscat, aut obediens sit Ecclesiæ, et ideo merito dici potest contumacia jam consummata in illo instanti; quid ergo mirum quod tunc incurratur censura? Sed licet hoc posterius speculative defendi possit, mihi tamen videtur hujusmodi pœnam infligi pro actu, quamdiu vita durat, sed in primo instanti mortis incipere vim suam et obligationem habere; atque adeo neque esse proprie censuram, sed meram pœnam, quæ ad publicam vindictam et terrorem aliorum ordinatur, neque directe ferri in ipsum delinquentem eum ligando, sed in alios ratione illius, prohibendo actiones, quibus illi succurrere possent. Quod facile constabit consideranti jura supra citata, quæ in hac specie loquuntur. Et ita clarius expeditur difficultas tacta; nam reliquæ evasiones non difficile impugnari possunt; sed res est levioris momenti.

Solum adultum et baptizatum viatorem qui superiorem habeat in terris, posse censura ligari.

17. *Perpetuo amentes non sunt censuræ capaces.* — Secundo dicendum est. Non omnis homo viator capax est censuræ, sed adultus tantum baptizatus, qui superiorem habeat in terris quoad spiritualem potestatem. Sententia est communis et clara. Nam in primis ante ætatem adultam nemo potest censura ligari, quia nec capax est delicti, quod sit proxima causa censuræ, neque etiam est capax alicujus obligationis vel effectus, qui per censuram inferatur. Primum patet, quia omnis obligatio requirit rationis usum. Secundum etiam constat, quia hujusmodi infan-

tes non sunt capaces proprio usu, vel communicatione spiritualium bonorum, ut facile per illa discurrendo constabit; imo nec civilis et humanæ communicationis sunt capaces, ut per se constat. Solum sacramentum confirmationis potest eis communicari, et olim dabatur eis Eucharistia. Sed priori sacramento non possunt privari per modum censuræ; esset enim injustus, et intolerabilis error. Posteriori vero sacramento privantur nunc, non per modum censuræ, sed propter reverentiam debitam tanto sacramento, quæ in tanta multitudine parvulorum, et amplitudine populi Christiani, moraliter loquendo, servari non posset. Ex quo fit idem iudicium ferendum esse de omnibus perpetuo amentibus, quia, cum nunquam habuerint rationis usum, eadem rationes in illis procedunt. Et in hoc omnes Doctores conveniunt.

18. *Neque illi qui dum actum efficiunt, ratione carent.* — Hinc vero aliqui inferunt, quoties jus aliquid prohibet sub censura ipso facto incurrenda, non ligare hujusmodi carentes usu rationis, etiamsi factum illud prohibitum efficiant, ut si clericum percussant, vel quid simile. Quanquam hoc illatum non solum verum habet in perpetuo amentibus, sed in omnibus, qui tunc carent usu rationis, cum tale factum efficiunt, etiamsi et antea habuerint, et postea ad illum redeant; imo licet sit solum quædam actualis ineptitudo, qualis est in dormiente, in ebrio, et similibus, dummodo talis actio non fuerit voluntaria in causa; tunc enim alia est ratio, ut dicemus. Præcise autem ex vi illius actionis in ea dispositione factæ, non potest incurri censura, quia cum non sit libera, non est contra legem. Et ideo universaliter dici potest, carentem usu rationis, quatenus sic affectus est, esse incapacem censuræ.

19. *Jura loquentia de censuris impuberum intelliguntur de rationis capacibus.* — *Censura a jure ferri potest in impuberes, non tamen ab homine.* — *Non est tamen conditio substantialis.* — Ex quo ulterius inferunt Doctores, quoties jura loquuntur de censuris impuberum, ut in c. 4, et ult. de Sentent. excomm., sermonem esse de impuberibus doli capacibus, id est, habentibus eum usum rationis, qui ad peccandum mortaliter sufficiat; nam, cum hujusmodi peccatum sit veluti proximum censuræ fundamentum, necessario supponit radicem ejus, id est usum rationis, et libertatem sufficientem ad illud committendum. Quin etiam addunt jurisperiti, licet

ad incurrendam censuram ipso jure latam sufficiat ætas impuberis doli capacis, de quo sermo est in leg. *Pupillus*, 122, ff. de Reg. jur., et fere declaratur in sensu a nobis exposito, ut tamen ab homine inferatur, id non satis esse, sed necessariam esse puberem ætatem. Ita docet ex Abbate, Socino et aliis, Ugolin., dict. cap. 17, § 3, num. 5. Et ratio est, quia hujusmodi ætas non censetur sufficiens ad intelligendum ordinem judicium. Propter quod, nec de jure citari potest, nec ad agendum, vel defendendum se in iudicio admitti, juxta c. ult. de Judiciis, in 6. Et quanquam in aliis causis possit per procuratorem vel tutorem agere, tamen in hujusmodi causa, quæ valde ad animam spectat, non potest ad hoc obligari. Quam quidem sententiam quoad hanc ultimam partem, ita accipiendam censeo, ut ad ferendam juste et secundum debitum ordinem censuram, illa circumstantia ætatis puberis requiratur; non tamen invenio jus, quo reddatur nulla sententia censuræ lata in impubere; et ideo, si alioqui in re intercedat vera contumacia, et reliqua necessaria ad valorem censuræ, ex hac parte non censeo esse nullam; et ita illa ætas per se considerata non pertinet ad capacitatem censuræ, de qua nunc agimus. Quod maxime verum habet, et in praxi sæpe habet locum, etiam absque injustitia, vel indecentia, in censura interdicti; nam, si populus interdicatur, sine dubio comprehenduntur etiam impuberes, si jam sint doli capaces, quatenus jam possunt, vel etiam tenentur sacris interesse, vel ea percipere, humano et rationali modo illis rebus utendo.

Possitne censura ligari propter contumaciam præteritam, qui in insaniam incidit.

20. *Amens potest censuram jure latam contrahere.* — Hic vero potest obiter inquiri, an qui incidit in insaniam, possit in eo statu censura ligari, propter contumaciam prius habitam, cum rationis usum haberet. Potest autem duplex esse status insaniam, unus perpetuus, et sine spe redeundi ad usum rationis; alter temporalis cum morali spe curationis vel remedii. Rursus censura potest aut lege, aut ab homine ferri. Et de censura quidem jure lata videtur certum, posse incurri tempore insaniam. Primum de insaniam temporali est clarum, si esset censura lata per legem; ut, v. gr., si ipso facto excommunicetur, qui Missæ aut matutino officio non ad-

fuerit, et aliquis prævidens, vel culpabiliter non præcavens futuram omissionem, sese inebriet, aut somno circa illud tempus tradat, censuram incurret omittendo, quam tamen non contrahit eo tempore, quo se inebriat, vel somno tradit, quia tunc non est consummata transgressio, nec causa censuræ. Unde, si casu contingeret illum excitari, vel ad se reverti, et non omittere, non incurreret censuram, quamvis prius, quoad interiorem culpam, idem peccatum commisisset, ratione periculi, cui se exposuit. Contrahit ergo censuram eo tempore, quo reipsa omittit; tunc autem est ebrius, vel actu dormiens, ut in casu supponitur. Idemque erit in casu superioris tractato, de mandante interficere clericum, si mandatarius id exequatur, quando mandans est ebrius; tunc enim censuram incurrit.

21. *Etiam si amentia perpetua sit.* — Idemque fore existimo, etiamsi ille mandans in perpetuam amentiam incidere; quia tunc impletur conditio, sub qua lex censuram posuit, et consummatur ejus transgressio; ideoque tunc ex vi legis censura inferitur; estque per accidens, quod persona illa eo tempore sana sit, vel amens. Quanquam nonnihil difficultatis habeat, quando amentia est perpetua, quia censura ordinatur ad emendationem, ut sæpe dictum est; ille autem, qui in perpetuam amentiam incidit, non est capax emendationis, sed reputari potest ut mortuus, de quo jam diximus non contrahere hujusmodi censuram. Nihilominus tamen verum censeo, etiam tunc contrahi, ita ut, si quovis casu, etiam per miraculum, usum rationis ille recuperet, indigeat absolute. Quia lex generalis est, et sine exceptione, et licet in particulari cesset vel sperari non possit emendatio intenta per legem, est per accidens; et ideo non impedit efficaciam legis. Nec subjectum illud est ita incapax censuræ, sicut homo mortuus, quia simpliciter est ille homo viator; et est capax aliquorum sacramentorum. Unde ex benignitate Ecclesiæ absolvi deberet, non solum, si existimaretur ante amentiam egisse poenitentiam sui delicti, quod est certum, sed etiamsi nulla signa poenitentiae dedisset. Et hoc ex parte persuadet ratio facta, quia tunc nullius utilitatis est, quod ille maneat censura ligatus; absolutus autem posset juvari suffragiis Ecclesiæ ad obtinendum a Deo poenitentiae locum, quia aliquo speciali auxilio, vel providentia Dei posset saltem brevi tempore usum rationis accipere et illu-

minari. Vel fortasse interius doluit, quamvis Ecclesiæ non constet; et tunc facilius juvari poterit ad majorem satisfactionem, et expiationem delicti.

22. *Perpetuo amens non debet ab homine censura ligari; factum tamen tenet.* — *Amens ad tempus bene potest censura ab homine ligari.* — Et hinc fit, hujusmodi amentem perpetuum nunquam esse ab homine censura ligandum, etiamsi contumacia præcesserit, quia tunc censura non fertur in generali, sed in particulari in hanc personam; et in illa est inutilis ac sine fructu; nam potius tollenda esset, si præcessisset, ut dixi. Non ergo recte faceret iudex hujusmodi hominem ligando; si tamen faceret, factum teneret, quia persona non est absolute incapax, ut dixi, et sufficiens causa intercessit; et ideo nulla intervenit circumstantia, ob quam sententia nulla efficiatur. Imo in sententiis interdicti, vel suspensionis, quæ feruntur in universitatem aliquam, si in ea sint hujusmodi amentes, comprehenduntur, quia sicut lex, ita generalis sententia non potest has speciales exceptiones facere; et ideo absolute comprehendit omnes, si capaces sunt. Ex quo tandem constat, quando carentia usus rationis non est perpetua, non solum valide, sed etiam juste posse ab homine ferri censuram in eum, qui fuit contumax, etiam eo tempore, quo caret usu rationis, quia illa dispositio est valde extrinseca, et accidentalis, et non impedit effectum, vel fructum censuræ, et ideo nullo jure tenetur iudex eam circumstantiam observare, neque de hoc invenio aliquam positivam legem; neque ex sola rerum natura talis obligatio nascitur.

Censuram non nisi in baptizatos ferri posse probatur.

23. Deinde necessarium esse diximus ad capacitatem censuræ, quod homo baptizatus sit, propterea quod censura est actus seu effectus spiritualis jurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ exerceri proprie et directe non potest nisi in baptizatos; nam de his, quæ foris sunt, nihil ad nos, ut Paulus dixit, 1 ad Cor. 5. Et c. Gaudemus, de Divort. Dixi autem, proprie et directe, quia si ad salutem seu fidem, et bonos mores fidelium necessarium sit, potest Ecclesia cogere infideles non baptizatos, ut cum fidelibus familiariter non communicent, vel ut non cohabitent in eadem domo, aut quid simile. Et eadem ratione, ob